

Prie A. Puškino kūrinių vertimo istorijos

Rusų rašytojo A. Puškino kūrinių vertimas į lietuvių kalbą turi jau ilgą istoriją. Pirmasis žinomas A. Puškino kūrinytis lietuvių kalba buvo 1885 m. „Lietuviškajame Aušros kalendoriuje“ išspausdintas P. Armino-Trupinėlio išverstas eilėraštis „Skendinis“ («Утопленник»). Nuo to laiko A. Puškino kūrinius vertė kelios dešimtys lietuvių rašytojų ir vertėjų (J. Biliūnas, P. Vaičiaitis, J. Janonis, E. Steponaitis, M. Gustaitis, L. Gira, V. Zalionis, K. Binkis, P. Cvirka, A. Venclova, V. Mykolaitis-Putinas, K. Inčiūra, A. Churginas, E. Matuzevičius ir kt.). Tik iki 1949 m. bibliografija¹ žino apie 250 vertimų, išspausdintų periodikoje bei rinkiniuose, 20 atskirų A. Puškino raštų knygų. Svarbiausias įvykis A. Puškino kūrinių vertimų į lietuvių kalbą istorijoje buvo jo „Raštų“ penkiu tomų rinkinio išleidimas (1954—1955 m.).

Kūrinių rinkiniai ir net speciali bibliografija neparodo visos A. Puškino kūrinių vertimų į lietuvių kalbą istorijos. Rankraštine dokumentine medžiaga rodo, kad būta nemaža pastangų versti A. Puškino kūrinius, būta reikšmingų sumanymų paruošti svarbiausiu jo kūrinių leidimus. Štai Slekyš 1922 m. praneša Svetimo ministerijos bendrųjų reikalų departamentui, kad yra išvertęs A. Puškino apysaką „Pikų dama“ (CVA, f. 391, ap. 4, b. 1272, l. 289). Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos rankraščių skyriuje yra A. Glebovičiūtės versto A. Puškino eilėraščio „Aidas“ ir kitų kūrinių vertimų rankraščiai (sign. F 96—88), Girdenio verstas Puškino eilėraštis „Pranašas“ (F 96—86). Tie vertimai nebuvo išspausdinti.

Vertingų dokumentų A. Puškino kūrinių vertimų į lietuvių kalbą istorijai yra Centriniam valstybiniame archyve buržuazinės Lietuvos Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisijos fonde. Jie parodo atskirų rašytojų (B. Sruogos, K. Binkio, T. Tilvyčio, S. Zobarsko) ir švietimo įstaigų pastangas paruošti A. Puškino kūrinių vertimus į lietuvių kalbą. Ypač buvo rūpinamasi išleisti reikšmingiausią A. Puškino kūrinių—eiluotą romaną „Eugenijus Onieginas“. Šį kūrinių buvo numatyta išleisti su dailininko M. Dobužinskio iliustracijomis. Poetas T. Tilvytis savo iniciatyva pasiūlė paruošti Puškino kūrinių vertimų rinkinį ir Knygų leidimo komisijai atsuntė vertimų pavyzdžių: „Ziemos vakaras“, „Dainius“, „Atsibudimas“, „Pasaka apie carą Saltaną“ ir poemos „Ruslanas ir Liudmila“ ištrauka (pirmąją giesmę). Be to, T. Tilvytis pridėjo išspausdinto fragmento iš „Eugenijaus Oniegin“ iškarpa.

Dėl kokių priežasčių nepasirodė numatytos išleisti A. Puškino kūrinių vertimų knygos, išaiškinti nepavyko. Jų, matyti, buvo keletas: kūrinių nebuvo baigti versti, o gal ir visai užmesti, nepakankamas vertimų meninis lygis, ribotos lėšos, skiriamos Svetimo ministerijai knygu leidimui. Reikėtų nuodugniai ištirti M. Dobužinskio palikimą—gal pavyktų surasti „Eugenijaus Oniegin“ iliustracijų arba bent jų eskizų.

Zemiau spausdinami su A. Puškino kūrinių vertimu susiję dokumentai: Svetimo ministerijos sutartys su rašytojais, dail. M. Dobužinskiu, T. Tilvyčio raštas ir jo vertimų pavyzdžiai.

Sutartis su B. Sruoga

Sutartis

Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt antrais metais balandžio mėn. 29 d. Svetimo Ministerija iš vienos pusės ir pil. Balys Sruoga iš antros pusės padarė sekančią sutartį:

1. Balys Sruoga apsiima išversti iš rusų kalbos A. Puškino „Evgenij Oniegin“, kurį p. B. Sruoga anksčiau įteikė Svetimo Ministerijai pilnai spaudai paruoštą ne vėliau gruodžio mėnesio 1923 metų.

2. Svetimo Ministerija už čion minimą vertimą apsiima mokėti vertėjui 20% bruto kainos, kurių maždaug pusę apsiima išmokėti tuojau vertimą pristadčius, ir antrąją—knygai iš spaudos išėjus ir bruto kainai paaiškėjus.

3—5 tūkstančių egzempliorių skaičiui. Visos teisės kitiems leidimams priklauso vertėjui.

Pastaba: B. Sruoga neturi teisės be Svetimo Ministerijos sutikimo duoti kam kitam leisti minėtą vertimą anksčiau, kaip po 5 metų knygai iš spaudos išėjus.

4. Ši sutartis daroma dviejuose egzemplioriuose, kurių vienas pasilieka Svetimo Ministerijai, antras—pas B. Sruoga.

5. Abu sutarties egzempliorius pasirašo Svetimo Ministeris ir Balys Sruoga.

6. Sutartis įgyja galios Valstybės Kontrolei patvirtinus.

Svetimo Ministeris P. Juodakis
Balys Sruoga

Papildomi įrašai: 1. „Jei vertimas pasirodytų ne visai tobulas, tai kaip su atlyginimu“.

2. „Tvirtinu su salyga, kad vertimas būtų pilnai paruoštas spaudai. J. Zubrickas. 29/V.“

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1791, l. 163.

¹ Petrėnaitė O. A. S. Puškino kūrinių vertimų į lietuvių kalbą ir raštų apie Puškiną lietuviškoje spaudoje bibliografija. V., Valst. grož. lit. l-kla, 1950. 71 p.

Sutartis su K. Binkiu

Sutartis

Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt antrasis metais gegužės mėn. 9 d. Svetimo Ministerija iš vienos pusės ir pil. Kazys Binkis (gyven. Kaune, Maironio g-vė 19) iš antros pusės padarė šią sutartį:

1. Kazys Binkis apsiima išversti eilėmis A. Puškino veikalus: 1) Mocart i Saljeri, 2) Skupoj rycar, 3) Boris Godunov ir 4) Kamennyj gost.

2. Svetimo Ministerija, pristačius K. Binkiui kurį nors iš viršminėtų vertimų pilnai spaudai paruoštą, išmoka tuojau visą honorarą, skaitant po keturius (4) auksinus eilutei.

3. Svetimo Ministerija įgyja teisių tik į pirmą minėtų vertimų leidimą ne daugiau 5 tūkstančių egzempliorių. Visos teisės kitiems leidimams priklauso vertėjui.

P a s t a b a: K. Binkis neturi teisės be Svetimo Ministerijos sutikimo duoti kam kitam leisti minėtus vertimus anksčiau, kaip po penkių metų knygomis iš spaudos išėjus.

4. Ši sutartis daroma dviejuose egzemplioriuose, kurių vienas pasilieka Svetimo Ministerijoje, antras — pas p. K. Binkį.

5. Abu sutartis egzemplioriu pasirašo Svetimo Ministeris ir p. K. Binkis.

6. Sutartis įgyja galios Valstybės Kontrolei patvirtinus.

Svetimo Ministeris P. Juodakis
K. Binkis

Papildomi įrašai: 1. „Reikėtų prisilaikyti redaktorių ir spaudos [...] vedėjų sprendimą iš 24/IV—22 m., sulyg kurio už vertimus eilėmis mokama 15—20% brutto kainos.“

2. „Tvirtinu su sąlyga, kad apmokėjimas būtų ne nuo eilutės, bet nuo brutto kainos (iki 20%). J. Zubrickas. 29/V.“

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1791, l. 160.

T. Tilvyčio raštas

Svetimo Ministerija Knygų Leidimo Komisija

Pasiūlymas

Gerb. Knygų Leidimo Komisijai norėčiau pasiūlyti išversti A. S. Puškino raštų rinkinį, kaip pavyzdį klasiškosios rusų poezijos mūsų mokykloms. Norėčiau versti arba visą „Eugenijų Oneginą“ (tai sudarytų apie 200 pusl.), arba jo trumpesnių poemų, bei eilėraščių rinkinį; kaip tai būtų, K-jos nuomone, reikalingiau. Šį darbą galėčiau atlikti dar šiais metais.

Pridedu keletą vertimo pavyzdžių.

Su pagarba Teof. Tilvytis

Kaunas, 1931.IX, 12 d.

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1243, l. 332.

T. Tilvyčio versti A. Puškino eilėraščiai

Dainius

Ar jūs girdėjote garsus už melsvo šilo
likimo dainiaus, pirmosios meilės dainiaus?
Kuomet aušroj šilelio rūbai mainės
virpėjo balsas ten ir medžiais kilo

Ar jūs girdėjote?

Ar jūs sutikote nykioj miškų tamsybėj
likimo dainių, pirmosios meilės dainių?
Ar ašarą, ar šypseną veide išvydot,
ar ramų žvilgsnį radote akių gilybėj

Ar jūs sutikote?

Ar atsidusote klausydamies giesmės kurtumo
likimo dainiaus, pirmosios meilės dainiaus?
Kuomet miškuos sutikote jaunuolį
papurusiom akim ir veidu nuoširdumo

Ar atsidusote?

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1243, l. 336.

Atsibudimas

Sapnai, sapnai,
kur jus saldymbė?
Kame jinai,
nakties ramybė? —
Sapnus baigiau —
nebus daugiau,
aš vienuroje
gilioj tamsoje
atsibudau.
Aplinkui miega.
Pilka naktis.
Ausyse spiegia,
kažykas bėga,
vejasi vis

meilės svajonę.
Dar gyvenu
širdies troškimuos,
tylių sapnų
atsiminimuos.
Kur tu, kur tu,
priimk meldimą,
atsiųsk kartu
šį apreiškimą.
Aušros metu
sapnus pražudęs
lai ir mirsiu
neatsibudęs.

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1243, l. 339.

Žiemos vakaras

Dangų debesys nukloja,
sniegas sukas pašaliais;
tai kaip žvėris sugrumoja,
tai pravirksta taip gailiai.
Tai ant stogo vėl užklydęs
šiaudus šelmeny suvels,
lyg keleivis pasiklydęs
į langelį pasibėls.

Sudūlėjus mūs grįčiūtė,
tamsūs, niūrus mūs namai.
Ko gi, mano tu močiute,
prie langelio nurimai?
Ar piktos audros siautimo
tu, drauguž, išsigandai,
ar ratelio tu dūzgimo,
ar kiti kokie gandai?

Prarastų dienų draugele,
pasiguosti atėjau.
Išgeriam: paduok indelį,
ant širdies gal bus lengviau?
Padainuoki, kaip paukštytė
ten gyveno... kaip gyvens,
uždainuoki, kaip mergytė
vaikščiojo rytais vandens.

Dangų debesys nukloja,
sniegas sukas pašaliais;
tai kaip žvėris sugrumoja,
tai pravirksta taip gailiai.
Prarastų dienų draugele,
pasiguosti atėjau.
Išgeriam: paduok indelį,
ant širdies gal bus lengviau.

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1243, l. 334—335.

Ištrauka iš „Pasakos apie carą Saitaną“

Trys merginos vakarais
vis kuždėjos po langais.
Kad aš būčiau karalaitė,
sakosi viena mergaitė,
būč karūnom karūnuota
ir kas naktį kelčiau puotą.
Kad aš būčiau karalaitė,
tvirtina antra mergaitė,
tai visam pasauliui mūs
aš išausčiau kilimus.
Jei aš būčiau karalaitė,
guodžiasi trečia mergaitė,
tai tėveliui mūsų carui
pagimdychiau aš didvyrį.

Vos tuos žodžius sukalbėjo
kieme kažkas subildėjo,
staiga durys atsidaro
ir pamato josios carą.
Kol merginos taip kalbėjo
caras už tvoros stovėjo
ir už šitokį dalyką
viena carui bais patiko.
Sveika, šviesplauke mergaitė,
būk nuo šiandien karalaitė

ir lapkričio viduryje
pagimdyki man didvyrį.
Jūs seselės — balandėlis
kelkit margas skepetėles,
nes važiuosit su manim,
su manim ir seserim.

Viena bus iš jės virėja,
o antroji liks audėja.
Ir išleido tėvą carą
į jo puikų, didį dvarą.
Caras deda šviesų rūbą
ir važiuoja jau į šliubą,
ima žmoną vainikuotą
į garbingą dvaro puotą.
Po visko svečiai jaunuosius
guldo šilko pataluose
ir čia pat, kaip du medu
pasiliko vienu du.
Pyksta virtuvėj virėja,
verkia staklėse audėja,
nes pavydi jos šiandieną
laimės jaunai karalienei,
Karalienė gi jaunoji
iš nakties neščia pastojo.

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1243, l. 337—338.

Ruslanas ir Liudmila

Paskyrimas

Tai jum, jaunystės karalaitės,
gražuolės mano, jum tiktai.
Tai liuoslaikių svajonių kraitis,
tai praskambėjo jau laikai.
Bekuždant žemei iškalbingai
rašau ranka tikra, širdinga,
priimkit šį minčių žaidimą!
Netrokštu didžio pagyrimo,
laimingas aš viena viltimi,
kad melsvos akys merginos
pažvelgs su tyra jos širdimi
į nuodėmingas šias dainas.

Pirmoji giesmė

Ant jūros kranto žalias medis,
grandis auksinė kybo ten;
ta grandimi, būk, vaikšto katės
naktim, dienom tai šen, tai ten;
į kairę eina — kažką sako,
į dešinę — užtraukia dainą.
Stebuklai ten: ten upės teka,
undinė sėdi beržnuos;
ten slaptinguos, tamsiuso takelius
surasi pėdsakus žvėrių;

ten vištos kojomis grįtelė
skurdi, be durų, be langų.
Ten ne miškai, ten baisenybės,
ten vandeny, smilčių galybės;
ten krantas aukštas ir status;
ten, būk, rytais iš jūros lygiai
išeina eilėmis karžygiai
juos seka vadas jų rūstus;
tenai pro šalį karalaitis
neleidžia niekam ir praeiti.
Ten debesuos prieš visą svieta
per vandenynus, laukus, girią
Tvardauckas nešasi didvyrį;
caraitė ten save marina,
jai vilkas valgi, būk, gamina,
ten ragana ant šluotos lekia,
vis barasi, sau viena šneka,
Kaščėjus — caras auksą velka;
ten mūs dvasia... ten rusu dvelkia!
Ten aš buvau ir gėriau midų,
mačiau prie jūros medį didų,
mačiau ten baisią, juodą katę —
katė ir pasakas šitas man sakė.
Širdyje vieną dar laikau
ir ją pasauliui štai sakau...

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1243, l. 340—341.

Sutartis su St. Zobarsku

Sutartis

Tūkstantis devyni šimtai trisdešimt penktų metų sausio mėnesio 15 dieną Svetimo Ministerija iš vienos pusės ir Stepas Zobarskas iš kitos, sudarė šią sutartį:

- 1) Stepas Zobarskas duoda Svetimo Ministerijai išleisti jo išverstą Puškino „Eugenijų Onieginą“
- 2) Svetimo Ministerija spausdina šio veikalo ligi 3000 egzempliorių ir sumoka autoriui honoraro po du šimtus (200 lt.) litų už spaudos lanką.
- 3) Stepas Zobarskas gauna avanso, išmokamo jam kas mėnuo po 150 litų nuo įteikto spaudos lanko spaudai tinkamų rankraščių.
- 4) Svetimo Ministerija turi teisę tiktai pirmajai laidai, o Stepas Zobarskas neturi teisės nei pats leisti, nei kitam perduoti to veikalo, ligi bus išparduota pirmoji laida. Tolimesnėms laidoms leisti Svetimo Ministerija turi pirmenybę lygiomis sąlygomis.
- 5) Reikalaujama žyminį mokestį sumoka vertėjas.
- 6) Stp. Zobarskas „Eugenijaus Onieginą“ gauna 15 egzempliorių.
- 7) Sutarties surašomas vienas egzempliorius, kuris palieka Svetimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijai, o Stepas Zobarskas gauna patvirtintą šios sutarties nuorašą.
- 8) Svetimo Ministerijos vardu sutartį pasirašo Knygų Leidimo Komisijos sekretorius Liudas Gira, o iš vertėjo pusės pats Stepas Zobarskas.
- 9) Sutartis įgyja galios Ponui Svetimo Ministeriui ją patvirtinus.

L. Gira

St. Zobarskas

Kn. Leid. Komis. sekret.

Papildomi įrašai: 1. „Sutinku. K. Sakenis. 22.1.35 m.“

2. „Tvirtinu, 1935.15.I.“ [Parašas]

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1791, l. 20.

Sutartis su dail. M. Dobužinskiu

Sutartis

1936 m. kovo mėn. 5 d. Svetimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisija iš vienos pusės ir dailininkas prof. Mstislovas Dobužinskis iš antros, sudarė šią sutartį:

1. M. Dobužinskis iliustruoja Svetimo Ministerijos leidžiamą Puškino „Eugenijaus Onieginą“ vertimą pateikdamas: a) po vieną didelę (visam leidinio puslapiui) iliustraciją kiekvienai poemos giesmei,— iš viso 8-nias; b) po vieną puslapio pradžios ir užhai-

gos iliustraciją kiekvienos giesmės pradžia ir pabaigai,— išviso 16-ka; c) 24-rias teksto iliustracijas po pusę leidinio puslapio; d) viršelis ir e) antraštinį puslapį.

2. M. Dobužinskis visus piešinius įteikia Švietimo M-jaei ligi 1936 m. lapkričio 1 d.

3. Iliustracijų originalai pasilieka autoriaus nuosavybė; tačiau autorius neturi teisės jų naudoti jokiam kitam lietuviškajam leidiniui, o užsieniniams kitom kalbom leidiniams tik Sv. Ministerijai sutikus ir pažymėdamas tuose leidimuose, kur tos iliustracijos buvo pirmą kartą išspausdintos.

4. Švietimo Ministerija sumoka M. Dobužinskiui už iliustracijas: a) 80 lt. už didžiausias, b) po 30 lt. už puslapių pradžios ir pabaigos, c) po 50 lt. už pusės pusl. iliustracijas, d) 100 lt. už viršelį ir e) 80 lt. už antraštinį lapą — viso labo du tūkstančių penkis šimtus (2.500) litų.

5. Švietimo M-ja sumoka autoriui honorarą gavusi iš jo visus piešinius, o sudarydama šią sutartį duoda jam penkis šimtus (500) litų avanso.

6. Šią sutartį pasirašo prof. M. Dobužinskis, o iš K. Leidimo Komisijos pusės jos sekretorius L. Gira.

7. Sutartis įgyja galios p. Švietimo Ministeriui ir Valstybės Kontrolieriui ją patvirtinus.

8. Sutartis sudaroma viename egzemplioriuje, kuris palieka Švietimo M-joje, o M. Dobužinskiui duodamas patvirtintas jos nuorašas.

9. Žyminį mokestį sumoka prof. M. Dobužinskis.

10. Švietimo Ministerija įgyja teisę naudoti tas iliustracijas ir kitoms naujoms šio leidinio laidoms sumokėdama M. Dobužinskiui ligi 50% aukščiau paminėtų kainų.

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1791, l. 8.

Prie A. Vienuolio kūrinių spausdinimo istorijos

Lietuvos bibliotekų rankraštynuose, Valstybiniame centriniame archyve ir pas privačius asmenis yra su A. Vienuolio kūrinių spausdinimu susijusių laiškų ir dokumentų. Jie turi reikšmės A. Vienuolio kūrinių spausdinimo istorijai, teikia žinių apie atskirų kūrinių parašymo laiką, vertimus, rašytojo pažiūras į savo kūrybą ir kt. Dokumentai apie A. Vienuolio „Rinktinių raštų“ leidimą yra reikšmingi, tiriant grožinės literatūros leidimo istoriją buržuazinėje Lietuvoje apskritai. Dalis spausdinamų dokumentų yra paties A. Vienuolio rašyti laiškai bei raštai. Jie papildo rašytojo kūrybinio palikimo vaizdą. Spausdinami rankraščiai apima 1907—1936 m. Jie sudaro tik dalį su jo raštų spausdinimu susijusių dokumentų: kai kurie dokumentai ir rankraščiai atrodo nelabai reikšmingi ir čia nėra skelbiami. Atsirad dar neišaiškintų rankraščių archyvuose bei privačių asmenų rinkiniuose. Šioje publikacijoje neliečiama gausi tarybinių metų A. Vienuolio korespondencija, susijusi su jo kūrinių spausdinimu, redagavimu bei vertimu į kitas kalbas. Toji medžiaga verta specialaus tekstologų ir bibliografių tyrinėjimo.

Tekstai spausdinami jų parašymo chronologine tvarka, rašyba nekeičiama.

A. Vienuolio laiškai „Lietuvos ūkininko“ redakcijai

Gerbiamas Pone Redaktoriau!

Nesulaukęs Jūsų gerbiamame laikraštyje „Liet[uvos] Uk[i]n[in]kas“ patalpinimo savo trumpų eilučių legenda „Saulė ir Mėnuo“¹ kurią prisiūčiau dar Kovo mėnesyje² ir gavau nuo Jūsų atsakymą „tinka“—meldžiu Jūsų pranešti man per tą laiškėlį ar da tilps kada tos mano eilės!

Su pagarba

A. Zukauskis

1907.VI.24.

Gerbiama Redakcija

Mano eilutes „Saulė ir Mėnuo“ galite perduoti į kokią Jus norite laikraštį tik einanti Rusų Lietuvoje, o ne Amerikoje ir kur kitur.

Leistina būtų kad — į „Vilniaus Žinias“³.

Su pagarba A. Zukauskis

1907.VII.10.

Lietuvių kalbos ir literatūros institutas (toliau trumpinama — LKLI), F-26, 1295.